

навчальних закладів художньо-естетичного профілю, то наступні наші публікації будуть присвячені обґрунтуванню кожної з цих умов окремо та виявленню позитивних і негативних чинників, що впливають на процес художньо-естетичного виховання та самовиховання учнівської молоді в умовах профільного навчання.

Література

1. **Алексюк А.М.** Організація самостійної роботи студентів в умовах інтенсифікації навчання: навч. посібник. / [А.Н. Алексюк, П.І. Підкасистий та ін.] – на русском языке. – К.: ІСДО, 1993. – 336 с.
2. **Бабанский Ю.К.** Оптимизация учебно-воспитательного процесса / Юрий Константинович Бабанский. – М.: Просвещение, 1982. – 192 с.
3. **Великий тлумачний словник сучасної української мови** / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: Перун, 2001. – 1440 с.
4. **Гребенюк О.С.** Педагогика индивидуальности: учеб. пособие / О.С. Гребенюк. – Калининград, 1995. – 561 с.
5. **Гройсман А.Л.** Личность, творчество, регуляция состояний / Алексей Львович Гройсман.– М.: „Издательство Магистр”, 1998. – 436 с.
6. **Коджаспирова Г.М.** Педагогическая антропология / Г.М. Коджаспирова. – М.: Гардарики, 2005. – 287 с.
7. **Крылова Н.Б.** Ребёнок в пространстве культуры / Наталья Борисовна Крылова. – М., 2000. – 452 с.
8. **Лузина Л.М.** Формирование творческой индивидуальности учителя в педагогическом вузе: [монография] / Л.М. Лузина. – Ташкент: ФАН, 1986. – 96 с.
9. **Мільто Л. О.** Технології розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога / Л.О.Мільто // Педагогічна творчість: методологія, теорія, технології: монографія / [В.П. Андрущенко, С.О. Сисоєва, Н.В. Гузій та ін. / за ред. С.О. Сисоєвої, Н.В. Гузій]; НПУ ім. М.П. Драгоманова. – К., 2005. – С. 152-167.
10. **Морозов А. В.** Креативная педагогика и психология: учеб пособие. / А.В. Морозов, Д.В. Чернилевский. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Академический Проект, 2004. – 560 с.
11. **Панов В. И.** Психодидактика образовательных систем: теория и практика: учеб. пособие / В. И. Панов. – СПб.: Питер, 2007. – 352 с.
12. **Пономарёв Я.А.** Психология творчества и педагогика / Яков Александрович Пономарёв. – М.: Педагогика, 1976. – 280 с.
13. **Рибалка В.В.** Психология развития творческой личности: навч. посіб. / В.В. Рибалка. – К.: ІЗМН, 1996. – 236 с.
14. **Ушинський К. Д.** Рідне слово / К.Д. Ушинський // Ушинський К.Д. Вибр. пед. твори: у 2-х т. – К.: Рад. шк., 1983. – Т. 2. – С. 232-287.
15. **Философский словарь** / под ред. И.Г. Фролова. – 5-е изд. – М.: Политиздат, 1986. – 590 с.
16. **Хомич Л.** Культура – основа професійної підготовки майбутнього вчителя / Лідія Хомич // Філософія педагогічної майстерності: зб. наук. праць / Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих АПН України, Вінниц.ДПУ імені Михайла Коцюбинського / [редкол.: Н.Г. Ничкало (голова) та ін.]. – К.; Вінниця, 2008. – С. 293-300.

УДК 7.021: 373.5

Дігтяр Н.М.

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО ДОСВІДУ УЧНІВ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА

Автор рассматривает концептуальные идеи и анализирует основные подходы к проблеме формирования художественно-эстетического опыта учеников средствами искусства.

Ключевые слова: *художественно-эстетический опыт, средства искусства, формирование, ученики.*

В умовах глобальних процесів сучасного техногенного світу проблема використання мистецтва у формуванні особистості має винятково важливе значення. Згідно з концепцією художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітній школі, яка спрямована на реалізацію Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті, мета художньо-естетичного виховання полягає у формуванні в учнів особистісного ставлення до дійсності та мистецтва, розвитку

естетичної свідомості, загальнокультурної та художньої компетентності, здатності до самореалізації та потреби в духовному самовдосконаленні [4].

Дієві кроки у даному напрямі здійснили педагоги, визнавши за необхідність вироблення стратегії освіти дітей та юнацтва на основі активного залучення молоді до духовних надбань і культурних досягнень суспільства, формування художньо-естетичного досвіду школяра засобами мистецтв

Формування художньо-естетичного досвіду людини є важливим моментом розвитку суспільства – одне з найбільш складних завдань, від вирішення якого залежить художньо-естетичне виховання особистості.

Досвід формується під впливом умов життя і виховання, проявляється у художній творчості і ставленні до прекрасного. Але формування художньо-естетичного досвіду є не лише основою духовного збагачення учнів, а й передумовою глибокого впливу мистецтва на людину. Таким чином, проблема формування художньо-естетичного досвіду є однією з найважливіших проблем художньо-естетичного виховання учнів.

З огляду на означену проблему, робота з дітьми та молоддю у напрямі набуття ними художньо-естетичного досвіду має стати невід'ємним стрижнем навчально-виховного процесу.

На особливому значенні художньої освіти для виховання молоді акцентують увагу І. Бех, О. Бондаревська, В. Бутенко, С. Гончаренко, І. Зязюн, М. Лещенко, Н. Миропольська, Н. Нічкало, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Реброва, О. Рудницька, С. Соломаха, Г. Філіпчук, О. Щолокова.

Ідеї формування естетичного досвіду особистості в галузі музичної культури вивчали вчені: Т. Гризоголазова, Т. Завадська, Л. Масол, О. Плотницька, О. Рудницька, Т. Скорик, І. Сипченко, О. Шевнюк, О. Щолокова.

Проблемам використання засобів образотворчого мистецтва у формуванні художньо-естетичного досвіду особистості присвячені праці О. Земляної, С. Коновець, Т. Саєнко, О. Смірної, О. Сороки, Г. Сотської, М. Стась.

На особливому значенні хореографічного мистецтва у формуванні художньо-естетичного досвіду дітей та юнацтва акцентують увагу вчені В. Завадич, П. Коваль, О. Отич, Т. Сердюк, Т. Чурпіта.

Останнім часом зростає увага до проблем формування художнього досвіду як особливого компоненту художньо-естетичного досвіду. Особливий інтерес у цьому напрямку становлять праці О. Шевнюк та Т. Сердюк. Дослідники Н. Ветлугіна, В. Медушевський, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, Г. Шевченко наполягають на необхідності комплексної взаємодії мистецтв у формуванні особистості в навчально-виховному процесі. Учені І. Зязюн, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Рудницька, О. Шевнюк, О. Щолокова звертаються до ціннісних орієнтацій як одного із критеріїв сформованості цілісного художньо-естетичного досвіду людини. Вони роблять акцент на тому, що художні й естетичні цінності надзвичайно пов'язані між собою і особливо їх важко розділити там, де стоїть питання потреб, смаків, установок особи.

Проте формуванню художньо-естетичного досвіду засобами народного мистецтва, зокрема малярства на склі, приділяється недостатньо уваги.

Ця проблема не є принципово новою для педагогічної науки, про неї висловлювалися мислителі минулого, але швидкі техногенні зміни сучасного світу зумовлюють нас по новому оцінювати важливу роль мистецтва у формуванні художньо-естетичного досвіду особистості [1;2;5;7;9].

Мистецтво пізнає об'єктивну реальність особливим чином. Воно здатне відтворити навколишній світ в конкретно-чуттєвій сфері. Специфічність способів відтворення дійсності та художніх задач виокремлює різноманітність видів мистецтва (література, образотворче, музичне, хореографічне, театральне, кіномистецтво) [8, с.174].

Головною рисою мистецтва є здатність впливати на формування духовного світу людини. Сприйняти твір мистецтва – це означає проникнути в таїну його багато численних семантичних відтінків настільки, щоб проїнятися емоційністю і уявою співпереживати, тобто перетворити інформативний процес у творчо продуктивний [1, с.219].

Необхідно зазначити, що ступінь сприйняття людиною художнього твору залежить від її обізнаності в галузі мистецтва, подібно до того, як проникнення в задум митця залежить від певної підготовленості суб'єкта в галузі сприйняття художніх творів [1;2;3;7;9].

На сьогодні проблема формування художньо-естетичного досвіду залишається актуальною в галузі художнього виховання. В той же час, формування художньо-естетичного досвіду учнів нерідко зводиться до вузькоспеціального вивчення предмету, набуття знань, вмінь і навичок з образотворчого мистецтва, що знижує рівень сформованості художньо-естетичного досвіду учнів. У зв'язку з цим

потрібно спрямувати вектор формування художньо-естетичного досвіду учнів основної школи засобами мистецтва на розвиток духовності особистості, поваги до національних традицій, активізації художньо-пізнавальної діяльності.

Основою формування художньо-естетичного досвіду є художньо-естетична діяльність, у процесі якої відбувається активна взаємодія суб'єкта (особи) та об'єкта (твору мистецтва). Даний вид діяльності включає такі елементи: пізнавальний, чуттєвий, інтелектуальний, творчий, оцінний. Художньо-естетична діяльність, яка є фундаментом формування художньо-естетичного досвіду, сприяє розвитку образного мислення, творчої уяви [1;3;5;7;9].

Серед безлічі видів образотворчого мистецтва малярство на склі виступає як яскравий вид народного мистецтва, складова української художньої культури. Вивчення малярства на склі забезпечує розуміння учнівською молоддю своєї національної приналежності, збереження та розвитку національної культури, залучення підростаючого покоління до її джерел, поліпшення патріотичного виховання, формується та збагачується його художньо-естетичний досвід [6]. Власна художня мова, змістовно-стильові ознаки, своєрідні засоби та прийоми, роблять малярство на склі цікавим для вивчення та наслідування.

Ідеї виховання учнів за допомогою народного мистецтва вивчали вітчизняні вчені: Є. Антонович, А. Бойко, Г. Ващенко, І. Велигодська, О. Вишневський, О. Гевко, І. Гончаренко, Р. Захарчук-Чугай, С. Коновець, Т. Придатко, Т. Саєнко, С. Свид, М. Селівачов, М. Стельмахович, М. Сумцов, Б. Щербаківський.

Малярство на склі як своєрідний вияв народного мистецтва розглядали Т. Марченко-Пошивайло, Я. Музика, О. Найден, В. Откович, О. Романів-Тріска.

Свій доробок у вивчення та популяризацію цього виду народної творчості внесли Ю. Грабовський, І. та В. Свенціцькі, І. Сеньків, О. Кульчицька.

В Україні до цієї техніки народного малювання звертаються такі художники-професіонали: А. та О. Андрущенки, І. Віршук, Р. Петрук, О. Ковальчук, І. Остафійчук та народні умільці – майстри І. Новобранець, М. Онацько, І. Сколодра, В. Сивак, А. Рак, О. Шабатура.

Основні сюжети і жанри народної картини сформовані в кінці XIX – початку XX століття. Традиційними сюжетами народної картини на склі є дерево (Світове дерево, Дерево роду, або вазон з квітами), постать жінки, козака, які є центром багатьох композицій; тварини та птахи, що символізують ті чи інші чесноти; краєвиди села. Часто використовуються сюжети, взяті з пісенного фольклору, казок, народних звичаїв та обрядів, які набувають в образах народної картини на склі нового звучання, пов'язаного з власним баченням, світосприйняттям автора. (Т. Марченко-Пошивайло, Г. Міщенко, О. Федорук).

Сюжети народної картини несуть в собі величезний інформативний та педагогічний потенціал, розкривають сутність українського народу, його історичне минуле, менталітет. Знання і розуміння сюжетних різновидів народної картини на склі збагатить художньо-естетичний досвід, розкриє перед учнями естетичну значущість та виразність світу, що їх оточує, виступить своєрідним засобом спілкування між людьми [6].

Отже, мистецтво народної картини, традиційне у своїй основі, виступає оберегом національної самобутності, показником високих моральних та естетичних цінностей самого народу.

На наш погляд, ефективність формування художньо-естетичного досвіду в процесі навчання мистецтва малярства на склі, якість підготовки учнів та рівень сформованості їх умінь, залежатиме від таких чинників:

- усвідомлення учнями значення народного мистецтва у розвитку творчої особистості;
- наявності знань з: історії народного малювання на склі, технологічних особливостей малярства на склі, творчості народних майстрів та художників професіоналів;
- практичного оволодіння прийомами техніки малярства на склі;
- вдалого виконання копій творів мистецтва, виконаних в техніці малярства на склі;
- виконання власного твору на склі.

На жаль, учні загальноосвітніх шкіл надзвичайно повільно прилучаються до національних традицій і видів народного мистецтва, одним з яких є малярство на склі. Особлива техніка малювання на склі розвиває творчі здібності, образне мислення, естетичний смак, пробуджує інтерес школярів до народної творчості, а безпосередність сприйняття оточуючого світу майстрами малювання на склі, лаконічність, несподівані асоціації, роблять дану техніку цікавою для сприйняття і вивчення учнями.

В результаті аналізу психолого-педагогічної літератури було розглянуто проблему формування художньо-естетичного досвіду у процесі засвоєння різних видів мистецтва. Шкільна практика покликана створити педагогічні умови для опанування учнями різних видів мистецтва. Науково-педагогічні пошуки в цьому напрямі вимагають подальшого теоретичного осмислення і

методичного опрацювання, що дасть можливість послідовно і цілеспрямовано впливати на формування художньо-естетичного досвіду учнів.

Література

1. *Левчук Л. Т.* Естетика: Підручник / Л. Т. Левчук, Д. Ю. Кучерюк, В. І. Панченко; За заг. ред. Л. Т. Левчук. – К.: Вища шк., 1997. – 399 с.
2. *Зязюн І. А.* Естетичний досвід особи / І. А. Зязюн. – К.: Вища школа. – 1984. – 172 с.
3. *Мистецтво у розвитку особистості:* Монографія / За ред., передмова та післямова Н. Г. Ничкало. – Чернівці: Зелена Буковина, 2006. – 224 с.
4. *Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті.* – К.: Шкільний світ, 2001. – 24 с.
5. *Неменский Б. М.* Мудрость красоты О пробл. эстет. воспитания: Кн. для учителя – 2-е изд перераб. и доп. / Б. М. Неменский. – М.: Просвещение, 1987. – 255 с., 32 л. ил.: ил.
6. *Сколоздра І.* Живопис на склі : альбом / Упорядник В. П. Откович – К. : Мистецтво, 1990. – 120 с.: іл..
7. *Скорик Т. В.* Формування естетичного досвіду студентів засобами музики: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Т. В. Скорик. – К., 1998. – 169 с.
8. *Философский словарь* / Под ред. И. Т. Фролова. – 5-е изд. – М.: Политиздат, 1986. – 590 с.
9. *Шевнюк О. Л.* Формування художньо-естетичного досвіду майбутнього вчителя: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / О. Л. Шевнюк. – К., 1995. – 202 с.

УДК 373.5.037

Полтавська Н. А.

ПРО ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Формирование духовных ценностей старшеклассников с учетом педагогической поддержки предусматривает учет того, что становление ценностного мира, передача ценностного опыта от поколения к поколению включает овладение накопленного человечеством опыта.

Ключевые слова: педагогические условия, формирования духовных ценностей, педагогическая поддержка.

Проблема формування духовних цінностей особистості – це не тільки проблема високого духовного потенціалу окремої особистості, але й важлива умова співпраці, взаємодії усіх членів суспільства.

Багатство педагога - його неповторна особистість. Отож, повернути школу до дитини зможе лише той вчитель, котрий взяв на озброєння духовні цінності і здатний реалізувати їх у своїй педагогічній діяльності. Освіта є галуззю соціокультурної життєдіяльності, в якій відбувається становлення духовно зрілої, морально вільної особистості, здатної відстоювати загальнолюдські цінності. Потрібно зауважити, що відродження духовності в системі освіти – це першооснова, на якій тільки можлива її подальша розбудова.

Формування духовних цінностей старшокласників розглядається як створення умов для особистісного процесу оцінки й усвідомленого вибору духовних цінностей, що утвердилися в процесі історії людства, процес самовизначення щодо певних ціннісних настанов, індивідуальної системи цінностей.

На сучасному етапі педагогічну підтримку розглядають такі науковці: В. Бедерханова, О. Газман, Д. Григор'єв, Н. Крилова, Н. Михайлова, А. Мудрик, С. Попова, В. Слободчиков, Т. Строкова, С. Юсфін та ін.

Посилаючись на їх позиції, ми розглядаємо педагогічну підтримку старшокласників як ініціювання в освітньому процесі зусиль в оволодінні духовними цінностями та орієнтації на ці цінності в ситуаціях вибору вчинку.

Важливо мати на увазі, що культурно-ціннісне накопичення не відбувається автоматично, а за допомогою визначення та реалізації відповідних умов, за якими через спеціальні форми, методи, психолого-педагогічні механізми може ефективно здійснюватись формування духовних цінностей старшокласників.

Поняття “умови” є загальним для наукового дискурсу різних галузей знання. У найбільш загальному вигляді воно трактується як “обставина, від якої що-небудь залежить” [1, с. 837].